O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
DENOV TADBIRKORLIK VA PEDAGOGIKA INSTITUTI

“BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIGA TA’LIM-TARBIYA BERISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING O‘RNI” MAVZUSIDA

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI

MATERIALLARI TO‘PLAMI

Denov-2024

5. Pedagogika nazariyasi (Didaktika) / Hasanboev J., To‘raqulov X.A. va b.; Oliy o‘quv yurtlari uchun darslik. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2011. -420 b.
6. Ishmuxamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – T.: Iste’dod, 2008.- 180 b.

KOLLABORATIV TA’LIM MUHITIDA BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING KOGNITIV FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI

Aslanova Nozima Xakimovna
Buxoro viloyati PMM v.b. dotsenti, (PhD)
E-mail:nozimaaslanova3@gmail.ru

Annotatsiya. Kognitiv faoliyat tafakkur, idrok, xotira, tasavvur, muammolarni hal qilish va qaror qabul qilish jarayonlarini o‘z ichiga oladi. Kollaborativ muhit esa ushbu faoliyatni rivojlantirish va samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Maqolada kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning o‘quv-biluv faoliyatida kollaborativ muhitning ta’siri haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar. Kollaboratsiya, ta’lim, muammo, hamkorlik, muhit, samaradorlik, jarayon, harakat, kognitiv, fasilitator, ta’sir.

Bugungi kun ta’limi har tomonlama rivojlangan, mustaqil fikrlovchi, kreativ yosh mutaxassislarga bo‘lgan talablar asosiga qurilmoqda. Mamlakatimizda ham buborada jiddiy e’tibor qaratilmoqda. Dunyo ta’limi standartlariga mos keluvchi standartlar milliy ta’lim tizimiga keng joriy etilmoqda. Bunda 4 K modeli asosida quriladigan darslar yuqori natijadorlikka olib kelishi nazarda tutiladi.

Kollaborativ ta’lim - bu o‘quvchilarning birgalikda, jamoa shaklida bilim olish jarayonini ifodalovchi ta'lim usuli bo‘lib, ushbu yondashuvda o‘quvchilar kichik guruhlarda ishlaydi, ular o‘zaro harakat asosida muammolarni birgalikda hal qiladilar. Kollaborativ ta’limning asosiy maqsadi - o‘quvchilar o‘rtasida hamkorlik, muloqot va o‘zaro fikr almashishni rag‘batlantirish orqali bilim olish jarayonini samarali qilishdir. Kollaborativ ta’limning asosiy xususiyatlari quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

Jamoaviy ish: O‘quvchilar kichik guruhlarga bo‘linadi va har bir kishi ma'lum bir vazifani bajaradi. Natijada, har bir guruh a’zosi umumiy maqsadga erishish uchun o‘z fikrini bayon etadi va samarali yechimga o‘z hissasini qo‘shadi.

Muammolarni birgalikda hal qilish: O‘quvchilar birgalikda muammolarni tahlil qiladi va bir-biri bilan muloqotga kirishib, yechim topishga harakat qiladi. Bu jarayon o‘zaro fikrlashuv, kelishuv va turli yondashuvlarni sinab ko‘rishga imkon beradi.

O‘quvchilarning faolligi: Kollaborativ ta’limda o‘quvchilar o‘z fikrlarini bildirish va muhokama qilishda faol bo‘lishi talab etiladi. Bu ular o‘rtasida mustaqil fikrlashni rivojlantiradi va bilimni mustahkamlaydi.

O‘qituvchining fasilitator roli: O‘qituvchi o‘quvchilarga ko‘rsatma beruvchi va fasilitator sifatida harakat qiladi, lekin asosiy ta’lim jarayonini o‘quvchilarning o‘zlari tashkil qiladilar. Bunda o‘qituvchi kuzatuvchi, fasilitatsiya (qulay) qiluvchi va yo‘naltiruvchi sifatida ishtirok etadi.

Shaxsiy mas'uliyat: Har bir o‘quvchi nafaqat o‘z ishi, balki guruhning umumiy obro‘si, manfaati va muvaffaqiyati uchun ham javobgar bo‘ladi. Bu ularda mas'uliyatni his qilishni rivojlantiradi.

Kollaborativ ta’lim quyidagi afzalliklarga ega:

Ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish: O‘quvchilar birgalikda ishlash, bir-birlarini tinglash va fikr almashishni o‘rganadi.

Tanqidiy fikrlash: Hamkorlikda muammolarni hal qilish jarayonida o‘quvchilar tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Bilimni chuqurroq o‘zlashtirish: Birgalikda o‘rganish orqali o‘quvchilar darsni yaxshiroq tushunadi va eslab qoladi, kognitiv faoliyat samarali bo‘ladi.

Innovatsion yondashuvlar: Guruhdagi muhokama va fikr almashuv orqali yangi g‘oyalar va innovatsion yechimlar paydo bo‘ladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kognitiv (bilish) faoliyati — bu o‘quvchilarning atrof-muhitdagi ma'lumotlarni o‘zlashtirish, ularni qayta ishlash va ulardan foydalanish qobiliyatidir.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari kognitiv rivojlanishning ilk bosqichlarida bo‘lganligi sababli, ularning kognitiv faoliyatiga atrof-muhitning ta’siri katta. Quyida bu jarayonga ta'sir etuvchi asosiy omillar

keltirilgan:

Oilaviy muhit:

Rivojlantiruvchi stimullar: Uyda o‘quv materiallari (kitob javoni, didaktik o‘yinlar, qurish-yasash to‘plamlari) mavjudligi bolalar tafakkurini va xotira ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Ota-onalar bilan muloqot: Ota-onalar bilan muntazam suhbatlar, savol-javoblar va fikr almashish bolalarning tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini o‘stiradi, mavhum savollarga aniq javoblar olishga olib keladi va ularning so‘z boyligini kengaytiradi.

Maktab va o‘quv muhiti

Interaktiv o‘quv jarayoni: Faollashtiruvchi o‘yinlar, guruhli loyiha ishlari, eksperimentlar o‘quvchilarning bilimlarni faol tarzda o‘zlashtirishiga yordam beradi.

Ko‘rgazmali vositalar: vizual ko‘rgazmalar, multimedia vositalari (rasmlar, video, interaktiv doskalar) orqali bilim berish bolalarning aniq idrok qilish qobiliyatini oshiradi va yangi ma'lumotlarni eslab qolishini kuchaytiradi.

O‘qituvchi yondashuvi: O‘qituvchining darsda o‘quvchilarga mos ravishda turli didaktik usullarni qo‘llashi va individual yordam ko‘rsatishi kognitiv faoliyatni rivojlantirishda muhimdir.

Ijtimoiy muhit

- **Atrofdagilar bilan muloqot**: O‘quvchilarning sinfdosh va do‘stlari bilan o‘zaro muloqoti orqali bilim almashish va yangi fikrlarni o‘rganish kognitiv rivojlanishga ijobiy ta'sir ko‘rsatadi. Jamoaviy o‘yinlar va loyihalar orqali o‘rganish bu jarayonni aniqlashtiradi va tezlashtiradi.
- **Ijtimoiy muloqot**: Sayohatlar, master klasslar, muzeylarga tashriflar, ko‘rgazmalar va madaniy tadbirlar bolalarning atrof-muhit haqida yangi bilimlar olishlariga va kognitiv faoliyatni faollashtirishga yordam beradi.

Kognitiv faoliyatga quyidagi omillar ta'sir etadi:

Diqqat: Kichik yoshdagi o‘quvchilarning diqqatini uzoq vaqt davomida bir joyda to‘plash qiyin jarayon hisoblanadi. Shu sababli, qisqa, interaktiv va o‘yin tarzida olib borilgan mashg‘ulotlar o‘quvchilar diqqatini jamlashga yordam beradi.

Xotira: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun yangi ma'lumotlarni tez

eslab qolish qiyin bo‘lishi mumkin, ammo takrorlash, qiziqarli o‘yinlar orqali o‘rgatish bu jarayonni esda qolarli qiladi.

Qiziqish va motivatsiya: O‘quvchilarning qiziqishini uyg‘otadigan mavzular asosida tashkil etish o‘quvchilarning kognitiv faoliyatini jadallashtiradi. Rag‘batlantirish va qiziqarli topshiriqlar o‘qishga bo‘lgan ishtiyoqni oshiradi.

Texnik-texnologik muhit

Raqamli vositalar: Zamonaviy texnologiyalarning, masalan, o‘yinli ilovalar, raqamli kitoblar va o‘quv dasturlarining ta’limda qo‘llanishi bolalarning qiziqishini oshiradi va ularga bilimni innovatsion usullar bilan o‘rganishga imkon beradi.

Ta'lim platformalari: O‘quvchilarga mo‘ljallangan maxsus o‘quv dasturlari va interaktiv platformalar orqali o‘quvchilar turli mavzularni mustaqil o‘rganishi va kognitiv ko‘nikmalarini rivojlantirishi mumkin.

Xulosa

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kognitiv faoliyati ularning o‘ziga xos yoshiga mos tarzda rivojlanadi va bu jarayonda oilaviy, maktab va ijtimoiy muhit, shuningdek, texnologiyalardan foydalanish muhim rol o‘ynaydi. O‘quvchilarning kognitiv rivojlanishini samarali ta'minlash uchun ularga qiziqarli, faol va interaktiv muhit yaratish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Vygotsky, L.S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes* (1978).

2. Bruner, J. *Toward a Theory of Instruction.* (1966).

3. Gardner, H. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. (1983).

4.Marzano, R.J., Pickering, D.J., & Pollock, J.E. *Classroom Instruction that Works: Research-Based Strategies for Increasing Student Achievement*. (2001).

N.X.Aslanova	Kollaborativ ta’lim muhitida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kognitiv faoliyatini rivojlantirish masalalari	221-225
С.О.Драчева	Квиз в обучении русскому языку как иностранному	225-234
D.J.Avazov	Kompetensiya va kompetentlikka oid ilmiy yondashuvlar	234-243
З.О.Жуманова	Формирование интеллекта и возможности начального образования	243-248
A.T.Umirov Ch.I.Ismoilova	Bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarida o‘yinli tehnologiya vositasida kasbiy ko‘nikmalarni shakllantirish	248-252
R.M.Haydarov	Boshlang‘ich sinf tehnologiya ta’limi o‘qituvchisining kasbiy kompetentligi	253-255
Sh.Ch.Tursunov M.Yusupova	Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini milliy hunarmandchilik asosida malakasini oshirish	256-262
A.Quziyev M.Melibayeva	Boshlang‘ich sinf darslarida steam ta’lim tehnologiyalarining o‘rni	262-265
A.H.Axmedov	Boshlang‘ich sinf darslarida multimedia vositalaridan foydalanishning ahamiyatli jihatlari	266-269
X.Sh.Yunusova	Innovatsion ta’lim klasteri o‘rta ta’lim tizimiga ta’sir o‘tkazuvchi omil sifatida	269-272
A.A’zamqulov	Matematika fani rivojiga salmoqli hissa qo‘shgan ayrim mashhur matematik olimlar haqida	272-279
J.G‘.Zokirov	Ona tili darslarida o‘quvchilarni fikrlashini ijodiy mashqlar orqali rivojlantirish	279-283
Y.Z.Saidova	Talabalar ma’naviyatini rivojlantirish zamonaviy yondashuv	283-287
M.S.Mo‘minova	Yoshlarda estetik dunyoqarashini rivojlantirish mamlakatimiz taraqqiyotining negizidir	287-290
M.Safiyeva N.P.Omonova	Inklyuziv ta’lim uning jamiyatda tutgan o‘rni va ahamaiyati	290-292
U.Ch.Eshqorayev D.E.Choriyeva	Talabalarning tayanch tushunchalarni o‘zlashtirib olganlik darajalarini aniqlash	293-296
D.Ya.Alimova	Tabiatshunoslik va uni o‘qitish metodikasining o‘quv predmeti sifatida asosiy vazifalari	296-300